И. И. Ильченко, Н. В. Ткаченко. Стилистико-прагматическое функционирование онимов в произведениях Ю. Федьковича. – Статья.

Аннотация. *В статье осуществлен лексико-стилистический и функциональный анализ онимов прозаического наследия Юрия Федьковича. Установлено, что ономастикон произведений представлен такими группами онимов как антропонимы и топонимы. Все они, зафиксированные в произведениях писателя, можно разделить на две большие группы. Первая группа – стилистически нейтральные онимы, реализующие в рамках произведений номинативную функцию. Вторая группа – стилистически маркированные онимы, реализующие в художественном контексте свои потенциальные, скрытые семы, которые дают собственные названия дополнительной стилистической актуализации.*

Ключевые слова: *антропоним, гидроним, оним, ономастикон, семантика, функция.*

УДК 811

А. О. Клюнда
магістр
Волинський національний університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна

ФАЗОВА ОРГАНІЗАЦІЯ ДІАЛОГІЧНОГО ДИСКУРСУ

Анотація. *У статті проаналізовано особливості фазової організації німецькомовного діалогічного дискурсу. Схарактеризовано основні фази діалогу, зокрема початкову, ядерну та кінцеву на стилістичному та прагматичному рівнях.*

Ключові слова: *діалогічний дискурс, комунікативна стратегія, фаза.*

Постановка наукової проблеми та її значення. Питання вивчення організації діалогічного дискурсу можна визнати актуальними і значущими для розвитку сучасної лінгвістичної прагматики і міжкультурної комунікації. Особливу роль набуває ця теза в світлі того факту, що в німецькій мові мовленнєві акти мають високий ступінь чутливості до соціальної інтеракції.

Аналіз досліджень проблеми. Погляд на діалог як на процес спілкування, взаємодію особливого роду, що властива тільки людині, формується на початку XX ст. Розвиток філософії діалогу в XX ст. відбувається передусім у сфері гуманітарних наук. Визначний внесок у розвиток «філософії діалогу» зробив М. Бахтін, який уже в 30-х рр. XX ст. запропонував ціннісно-практичну онто-культуро-лінгвістичну концепцію діалогізму. За М. Бахтіним діалог, діалогічні відносини явище набагато ширше, ніж відносини між репліками композиційно вираженого діалогу, це – майже універсальне явище, що пронизує всю людську мову і всі відносини і прояви людського життя, взагалі все, що має сенс і значення. М. Бахтіну навіть належить думка: «Бути – значить спілкуватися діалогічно» [3]. У соціолінгвістиці опис діалогічного мовлення здійснювався шляхом конверсаційного аналізу, методику якого було намічено у 60-х р. р. XX ст. Американський дослідник Г. Сакс аналізував телефонні розмови центру запобігання самогубствам, зокрема, вивчав структуру цих розмов, зміну комунікативних ролей партнерів спілкування. У 70-ті рр. XX століття розроблення конверсаційної методики продовжили переважно американці й німці Дж. Херітедж, Д. Цимерман, Е. Хеві, Г. Хене, Г. Рейбок, Ч. Гудвін, К. Еліх, Й. Ребайн й ін. В основі багатьох сучасних досліджень діалогу лежить припущення, що він як інтерактивний феномен має власну, фундаментально незалежну організацію, яку необхідно і доцільно розглядати в своїх власних термінах, не зводячи до чисто мовних, соціальних, мотиваційних або особистісних факторів [7].

Мета і завдання статті. Метою статті є аналіз фазової організації діалогічного дискурсу в різних дискурсивних ситуаціях на матеріалі німецької мови. Завданням є характеристика основних фаз діалогічного дискурсу на стилістично-прагматичному рівні.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. У провідних тлумачних словниках поняття «діалог» і «розмова» розглядаються як синоніми, одне пояснює інше. У німецькій мові синонімами поняття *Dialog* є такі поняття як *Gespräch, Konversation*. На думку німецьких дослідників, лексеми *Dialog, Konversation* мають більш вузьке значення, ніж *Gespräch*. Лексема *Dialog* означає

серйознішу розмову на значущу тему. *Konversation* – більш конвенційна, поверхнева і невимушена розмова (*Unterhaltung*) (принаймні у німецькомовному середовищі). Отже, *Gespräch* за значенням нейтральніше, ніж *Dialog* і *Konversation* [4, с. 11]. У словнику В. Мюллера лексема *Gespräch* перекладена так: розмова, бесіда; переважно у множині дискусія, діалог, нарада [2, с. 282].

Німецькі лінгвісти Р. Клаппенбах і В. Штайніц під терміном «розмова» *(«Gespräch»)* розуміють тривалий обмін повідомленнями та контр-повідомленнями між двома або більше особами (ein «längerer Wechsel von Rede und Gegenrede zwischen zwei oder mehreren Personen») [6, с. 1568]. У той же час словник Duden визначає розмову як усний обмін думками в формі повідомлень та контр-повідомлень на конкретну тему (ein «mündlicher Gedankenaustausch in Rede und Gegenrede über ein bestimmtes Thema») [5].

У німецькій лінгвістиці дефініція поняття німецької розмовної мови (*Umgangssprache*) трактується по-різному. Так, наприклад, Й. Радтке наводить 20 термінів, які використовуються для визначення цього явища. З одного боку, це критерії соціолінгвістичного характеру: *Geschäftssprache, Arbeitssprache, gemeinsame Verkehrssprache, gebildete Umgangssprache, Durchschnittssprache* [8, с. 32].

Функціонування німецького діалогічного дискурсу відбувається у три фази:

1. Контактовстановлювальна (початкова).
2. Ядерна.
3. Кінцева (контакторозмикаюча).

С. Застровська і О. Застровський зазначають, що «контактовстановлювальна фаза діалогічного дискурсу здійснюється за допомогою таких основних комунікативних стратегій як ±*Gruß* (вітання), ±*Gegengruß* (вітання у відповідь), ±*Identifikation* (представлення/ідентифікація)» [1, с. 84]. Наприклад: «*DoktorBraun: Doktor Braun. Guten Abend. Karin: Karin Ridder, guten Abend, Herr Doktor Braun. Ich rufe…»* [11, с. 27]. Відповідь після зняття телефонної трубки: ідентифікація+вітання – ідентифікація+вітання+звертання. Форми привітання належать до клішованих і стандартизованих мовленнєвих жанрів, у межах окремих регіонів Німеччини використовуються такі вітання: Північна і Західна Німеччина: *Guten Tag, Hallo, Grüß dich, Auf Wiedersehen, Tschö*; Південна Німеччина: *Guten Tag, Hallo, Grüß Gott, Auf Wiedersehen Tschüs, Grias di (Grüß dich), Habideri (Habe die Ehre)*. У німецькомовних країнах, наприклад в Австрії: *Grüß Gott, Servus, Auf Wiederschauen, Grias di (Grüß dich), Habideri (Habe die Ehre*); Швейцарії: *Grüezi, Salü, Ade, Adieu, Auf Wiederluege, Bis dann, Bis bald, Tschau, Wir sehen uns.*

Після встановлення контакту адресант відразу переходить до ядерної фази. Цій фазі властиві семантико-тематичні, комунікативно-прагматичні та синтаксичні ознаки [4, с. 58]. Серед німців найпоширенішою, універсальної темою для початку будь-якого діалогу є тема «Погода», наприклад: *«Heute haben wir mit dem Wetter ja richtig Glück!»; «Das ist ja typisch – schon wieder Regen!»; «So ein Mistwetter!»; «Ist dieses Wetter typisch für diese Jahreszeit?»* [10, с. 34]. З наведених прикладів видно, що фрази можуть бути як стилістично нейтральними, так і носити емоційне забарвлення *(So ein Mistwetter!* – типовий розмовний варіант). На синтаксичному рівні німецькому розмовному дискурсу характерне вживання різних засобів. До морфологічних відносяться частки та вигуки, до синтаксичних – вживання еліптичних та парцельованих конструкцій.

Як зауважують С. Застровська і О. Застровський, кінцевій фазі діалогічного дискурсу, як і початковій властива ритуалізованість [1, с. 87]. Співрозмовники використовують комунікативні стратегії прощання (*auf Wiedersehen, bis bald, bis nächste Woche, Tschüs*), компліменту і подяки за прийом (*und es war unheimlich toll bei euch*). Для реалізації ситуації прощання німці використовують такий набір формул: *auf Wiedersehen, leb (t) wohl/leben Sie wohl, grüß dich, grüß Gott, auf (bis) bald, auf Wiederschauen, gehab dich wohl/gehabt euch, addio, bye-bye, cheerio, pfiat di, pfiat euch, pfiat Gott, bis dann, bis morgen, bis zum nächsten Mal, Tschüss, mach's gut, Adieu, Ade, Adios, Hallo, Ciao, alles Gute, Servus, Lebewohl.* В німецькій мові існують інші поширені вирази, які використовують комуніканти під час прощання, наприклад, *Alles Gute* та інші мовні звороти. Безумовно, вибір заключних слів в кінці спілкування буде визначатися ступенем близькості, довіри або офіційності, яка існує між партнерами. Прощаючись, адресант завершує контакт зі співрозмовником або встановлює його, демонструючи, що перериває контакт, але хоче підтримувати його в майбутньому: *Er steckt den Schal in die Tasche, Meyer macht die Tür auf, der Abschied steht bevor. «**Auf Wiedersehen.» «Auf Wiedersehen»*** [9, с. 207]. Мовні формули прощання прості, і їх вибір залежить не тільки від усвідомлення статусного маркера партнерів, але і від уявлення про відстань між ними і про час розлучення: «*Wir gehen hinunter, und dann trinken wir etwas. Ich werde euch zusehen, wie ihr trinkt». «**…Also, bis morgen, Pat»*** [9, с. 351]. Прощання може супроводжуватись і невербальними діями: обіймами, поцілунками, рукостисканням тощо.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, сучасні підходи і моделі вивчення діалогу розкривають складність і багатогранність його феноменології. Діалог залежить від контексту ситуації і попередніх реплік, помилок і збоїв співрозмовників, їх позиціонування та поведінки в інтеракції. Він має свою драматургію і організацію, способи зміни і передачі черги, характерні теми, інституційну специфіку і асиметрію відносин. Німецький діалогічний дискурс має фазову організацію: початкову (фазу встановлення контакту між співрозмовниками; ядерну (фазу демонстрації тематики, цілей мовців та різні лексико-граматичні засоби; кінцеву (фазу завершення контакту – контакторозмикаючу). Початкова й кінцева фази діалогічного дискурсу ритуалізовані і за окремими розбіжностями претендують на універсальність. Аналіз ядерної фази показав, що актуальними для німців є теми, які залежать від суспільних проблем, соціально-рольового статусу комунікантів, ступеня їхнього знайомства, інтересів, психологічних, когнітивних, політичних поглядів та інших чинників. Перспективу наукових пошуків вбачаємо в подальшому дослідженні комунікативно-прагматичних аспектів німецького діалогічного дискурсу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Застровська С., Застровський О. Основні характеристики фазової структури діалогічного дискурсу. *Актуальні питання іноземної філології.* 2020. № 12. С. 81–88. URL: http://journals.vnu.volyn.ua/index.php/philology/article/view/190/168
2. Мюллер В. Великий німецько-український словник. Близко 170 000 слів та сполучень = Das grosse deutsch-ukrainische Worterbuch. 2-ге вид., випр. та доп. Київ : Видавничий дім «Чумацький Шлях», 200. 787 с.
3. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / сост. С. Г. Бочаров; текст подгот. Г. С. Бернштейн и Л. В. Дерюгина ; примеч. С. С. Аверинцева и С. Г. Бочарова. Москва : Искусство, 1979. 424 с.
4. Brinker K. Linguistische Gesprächsanalyse. Berlin: Erich Schmidt Verlag, 2010. 160 s.
5. Dudenredaktion: «Gespräch» auf Duden online. URL: https://www.duden.de/rechtschreibung/Gespraech
6. IDS-Grammatik. Schriften des Instituts für deutsche Sprache. Bd. 1-3. HRGS von Zifonun G., Hoffman L., Stecker B. Berlin/New York : Walter de Gruyter, 1997. 2570 s.
7. Psathas G. Conversation analysis: The study of talkin-interaction. Thousand Oaks, CA: Sage, 1995. 85 p.
8. Radtke I. Die Umgangssprache. Muttersprache. 1973. Nr. 3. P. 22–46.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

9. Remarque E. M. Zeit zu leben und Zeit zu sterben. M. : Юпитер-Интер, 2004. 356 с.
10. Rohrer H.-H., Schmidt C. Kommunizieren im Beruf. Langenscheidt KG, Berlin und München, 2008. 208 s.
11. Werner und Alice Beile. Sprechintention. Modelle 4. Textbuch. Bonn : Internationes, 1980. 81 s.

A. Kliunda. Phase organization of dialogue discourse. – Article.

Summary. *The article analyzes the features of the phase organization of German language dialogue discourse. The main phases of the dialogue are characterized, that is the initial, core and final. The subject of the article's analysis is the phases of dialogue at the stylistic and pragmatic levels.*

Key words: *dialogic discourse, communicative strategy, phase.*

А. О. Клюнда. Фазовая организация диалогического дискурса. – Статья.

Аннотация. *В статье проанализированы особенности фазовой организации немецкоязычного диалогического дискурса. Охарактеризованы основные фазы диалога, в частности, начальная, ядерная и заключительная на стилистическом и прагматичном уровнях.*

Ключевые слова: *диалогический дискурс, коммуникативная стратегия, фаза.*